

ALENA PROKOPOVÁ / 9. 1. 2017

Nechte to na mně

Zkušený režisér Martin Frič a student scenáristiky Miloš Forman napsali v roce 1955 pro Oldřicha Nového mírně budovatelskou komedii.

Těsně před Štědrým dnem – 23. prosince 1955 – vyslala Rozdělovna filmů československého státního filmu do kin veselohru Nechte to na mně, která měla naplnit požadavek vedení státní kinematografie na tvorbu divácky zábavných titulů. Ty měly nahradit ta díla z poúnorové doby, ze kterých publikum „bolely ruce“, protože prvoplánově velebila budovatelské nadšení, pracující lid a panující ideologii. V roce 1955 už měly politické špičky i barrandovská dramaturgie jasné důkazy o tom, že oživení konceptu „lidové zábavy“, zvláště komediálního žánru, má pozitivní dopad na návštěvnost, a tudíž i na ekonomiku československého filmu.

Už v prosinci 1953 ministr kultury Václav Kopecký na plenárním zasedání ÚV KSČ napadl „projevy schematismu, vulgarismu, povrchnosti a šedivosti“ v kulturní tvorbě, nový trend se však prosazoval jen zvolna. Příliš „nezávazná“ zábava totiž hrozila upomínat na kvalitní, prvorepublikovou a protektorátní komediální produkci, jež měla být zapomenuta, zatímco příliš ostrá satira (jako „závazný“, výchovný druh humoru) mohla v nežádoucí míře zpochybnit nedotknutelné hodnoty socialistické společnosti.

Veselohra *Nechte to na mně* z dnešního pohledu není jednoznačně diváckým, žánrovým filmem, jakým byl Anděl na horách (jenž měl premiéru v únoru 1955), ani novátorským počinem, jakým byla (ve stejném roce v květnu uvedená) Hudba z Marsu, jež dodnes zaujme prvky odkoukanými z hollywoodských hudebních filmů. Snímek se nicméně pokusil zajímavě spojit zmíněný požadavek satiry s pevnými základy předúnorové české veselohry, nenápadně zakrytými „novými“ reáliemi. Kontinuitu spolehlivě zaručoval nejen zkušený, třiapadesátiletý režisérský matador Martin Frič, ale také – a především – Oldřich Nový (kterému bylo v době premiéry filmu šestapadesát let). O tom, jak důležitá byla účast herecké hvězdy, svědčí už hlavní titulek („Nechte to na

mně“ s podtitulem „s Oldřichem Novým“). Nový – podobně jako další prvorepublikoví komici (např. Jaroslav Marvan nebo Jan Werich) – patřil v roce 1955 z pohledu oficiálních míst k hereckým prominentům (což s sebou přinášelo i nadstandardní finanční ocenění). Podobné bylo i postavení režiséra Martina Friče.^[1] V obou případech šlo o osobnosti, které cíleně pracovaly na tom, aby vyhověly požadavkům nové doby.^[2] Lákavost filmu *Nechte to na mně* v očích diváků zvyšovala i účast dalších „předúnorových“ hereckých stálic (Theodor Pištěk, Zdeňka Baldová, Václav Trégl, František Kreuzmann), které do něj více či méně úspěšně přenesly své figurkářské charaktery ze starších (často rovnou Fričových) komedií.

Naneštěstí však neměl režisér ani jeho herci k dispozici dostatečně nosný komediální scénář. Je těžké odhadnout, jaký vliv na jeho podobu měla skutečnost, že do role Fričova spoluscenáristy byl angažován tehdy tříadvacetiletý student FAMU Miloš Forman.^[3] Formana osobně doporučil Oldřich Nový, který ho znal už dva roky a přivedl ho už do komparsu svého předchozího filmu *Slovo dělá ženu* (1952). Nový požádal Formana, zda by nepomohl přepsat scénář, který se mu nelíbil. Forman obdivoval jeho i Friče – a navíc vítal každou příležitost, jak se profesionálně etablovat.

Pokud se ve filmu *Nechte to na mně* pídíme po otisku příštího mistra generačních nedorozumění (*Černý Petr*, *Lásky jedné plavovlásky*, *Taking Off*), můžeme jej hledat třeba ve vztahu hlavního hrdiny, tiskařského sazeče Patočky, a jeho mladistvého syna Pepíka (Robert Bate-Stein). Patočka se stane „slaměným vdovcem“, protože jeho manželka Mařenka (Marie Vášová) odjede za vdanou dcerou, která se chystá na porod. Zajímavý je už nápad „vykolejit“ Oldřicha Nového z milovnických rolí: místo se sličnou sekretářkou Anči (Běla Jurdová) se totiž Patočka „spustí“ s množstvím funkcí, které během krátké doby nasbírání v zaměstnání i mimo něj.

Vše začne pozvolna, byť ve stylu klasické situační komedie, když Patočka omylem zamezí kolegovi a sousedovi Kalouskovi (Kreuzmann), aby odjel na víkendový podnikový výlet, a sám se pak místo něj musí chopit funkce vedoucího výpravy. Protože se díky své činorodosti a laskavosti osvědčí, je hrdina zvolen za sociálního referenta. Horlivě se chopí ještě postů kulturního a sportovního referenta, domovního důvěrníka a předsedy zahrádkářského svazu. Sliby a úkoly ovšem začínají Patočkovi rychle přerůstat přes hlavu: přestává kvůli nim navíc zvládat svou práci v tiskárně i soukromý život. Uštvaný hrdina nevnímá, že rodinný byt je zavalen špinavým nádobím,

ignoruje syna, který se chystá na významný běžecký závod, a nevšimne si ani telegramu, že se mu narodil vnuk. Vzorně opečovávaná zahrádka, do které je třeba dosadit jahody, existuje už jen v Patočkových představách (a coby komentář k jeho bájení slouží záběry na vadnoucí rostliny).

Nejvýraznějším obrazem je pak hrdinovo zoufalé bloudění po chodbě s řadou dveří, za nimiž se současně odehrávají nejrozumnější schůze, kterých se slíbil zúčastnit. Patočkova oživlá noční můra pak vrcholí proslovem proneseným na nesprávné schůzi. Tento moment by mohl klidně být o deset let později součástí některého absurdního díla československé nové vlny. Vyznění příběhu je ovšem zbaveno absurdity i káravých satirických ostnů: spolehliví (jak je zdůrazněno) spolupracovníci a sousedé, kteří se předtím povinností z pohodlnosti vyhýbali, si po Patočkově zhroucení jeho funkce rozeberou. Hrdinovi ponechají symbolicky to, v čem se nejlépe osvědčil – funkci sociálního referenta. Patočkův příběh, k němuž napsali na základě skutečných událostí námět Alice Valentová a Zdeněk Endris, tak pracuje do ztracena spíš s prvky psychologického filmu než s nástroji komedie: vyprávění nemá záporného hrdinu (nejblíže k němu má Kreuzmannův Kalousek) a ani sám protagonista, generující přechodně záporné chování, nakonec nijak významně „nezmoudří“. V rámci harmonizačního konceptu dojde jen k lehkému přestrukturování: Patočka se vrátí do svého původního světa, obohacen o jednu přiměřenou funkci, a finále pouze zviditelní to, že ho lidé kolem mají rádi.

Nepřítomnost silné zápletky může (vedle nemožnosti vytvořit skutečně ostrou satiru) zrcadlit i snahu o hledání řešení, jež by bylo „přiměřené“ požadavkům doby (v tom smyslu, že v socialistické společnosti roku 1955 není dramát, protože všechny zásadní problémy byly už vyřešeny).

Film každopádně jeho mlhavá dramatičnost odstředila na okraj korpusu „zlatého fondu“ i rozměrné a bohaté filmografie Martina Friče. Ten totiž – ať pracoval v jakémkoli politickém režimu – tendoval obvykle k žánrově mnohem zřetelnější podívané. O satiričtější vyprávění ze socialistické současnosti (svým způsobem rozpracovávající téma vypravěčských možností filmaře nové doby) se Frič pokusil už ve svém následujícím filmu *Zaostřit, prosím!* (1957), jež zastřešil autor námětu a scénáře Jiří Marek svou funkcí ústředního ředitele Československého státního filmu.

Snímek *Nechte to na mně* uvede televizní kanál CS film v neděli 15. ledna v 18:00.

Nechte to na mně (Československo 1955), režie: Martin Frič, scénář: Martin Frič, Miloš Forman, kamera: Rudolf Stahl, hudba: Zdeněk Petr, Jan Frýda, střih: Jan Kohout, zvuk: Josef Zora, hrají: Oldřich Nový, Theodor Pištěk, František Kreuzmann, Vladimír Řepa, Běla Jurdová, Jaroslav Mareš, Zdeňka Baldová, Marie Vášová, Václav Trégl, Lubomír Lipský, Stella Zázvorková a další. 78 minut.

Poznámky:

[1] Anotace ve Filmovém přehledu 49/1955 uvádí, že „Fričovi bylo během natáčení u příležitosti desátého výročí znárodnění československé kinematografie propůjčeno jedno z nejvyšších státních vyznamenání — Řád republiky“.

[2] Po nedůtklivém přijetí komedie *Pytláková schovanka aneb šlechetný milionář* (1949), která byla navzdory nálepce parodie pro oficiální místa (právem) podezřelá z oslavy předúnorové filmové zábavy, se Martin Frič činnorodě zapojil do budovatelského úsilí režii filmů *Pětistovka* (1949), *Bylo to v máji* (1950), *Zocelení* (1950) a *Pekařův císař – Císařův pekař* (1951) a scénářem *Akce B* (1951). Oldřich Nový se v „montérkových rolích“ nikdy úplně nenašel, ale angažoval se ve filmech *Slovo dělá ženu* (1952), *Hudba z Marsu* (1955) a právě *Nechte to na mně*.

[3] Příští přední autor československé nové vlny a americký oscarový tvůrce během studií působil také jako asistent režiséra Alfréda Radoka (*Dědeček automobil*, 1956), později se podílel s režisérem Ivem Novákem na scénáři jeho pre-novovlnných *Štěňat* (1957) a teprve v roce 1963 oslnivě odstartoval svou režisérskou kariéru *Černým Petrem*.